

(Auto)cenzura tří angažovaných kamerunských romanopisců: Ferdinand Oyono, Mongo Beti a Patrice Nganang

Vojtěch Šarše

Univerzita Karlova

Vojtech.Sarse@ff.cuni.cz

(AUTO)CENSURE OF THREE CAMEROONIAN NOVELISTS ENGAGÉS: FERDINAND OYONO, MONGO BETI, PATRICE NGANANG

The paper deals with several forms of censorship and self-censorship and examines the diverse reasons of the prohibition or restriction of a literary work. We have chosen three Cameroonian novelists, Ferdinand Oyono, Mongo Beti and Patrice Nganang and described how and by whom their novels or essays have been persecuted. The three novelists represent two generations of African literature of protest, “engaged” literature. They wrote against colonialism and later against the dictatorship established in Cameroon. But their political and social commitments were varied, which largely influenced their public image.

KLÍČOVÁ SLOVA:

Ferdinand Oyono — Mongo Beti — Patrice Nganang — cenzura — africké frankofonní literatury
Ferdinand Oyono — Mongo Beti — Patrice Nganang — censorship — African Francophone literatures

DOI

<https://doi.org/10.14712/23366729.2020.1.9>

Již dlouho si kladu následující otázku: proč nemůžu svobodně psát, proč nemohu být šťastný spisovatel jako ostatní francouzští spisovatelé? Dnes už znám odpověď. Je nasnadě jako všechny velké pravdy. To proto, že jsem africký spisovatel...¹

Díla, jež dnes tvoří korpus klasiků afrických literatur psaných ve francouzštině, začala vznikat v padesátých letech minulého století. V souvislosti s rodící se generací subsaharských frankofonních spisovatelů, kteří nás v této studii zajímají, budeme pracovat s dílem Jeana-Paula Sarrtra, jenž byl jedním z mála západních intelektuálů přímo se podílejících na vzniku těchto literatur: zasadil se o jejich uznání.² Jeho teo-

1 Beti 2007, s. 401. V této práci budeme citovat ze tří svazků, *Rebelle I*, *Rebelle II* a *Rebelle III*, ve kterých jsou shromážděné všechny kratší eseje a rozhovory Monga Betiho. Texty v této podobě vydal André Djiffack.

2 Napsal předmluvu k několika zásadním knihám, např. v roce 1948 k *Anthologie de la nouvelle poésie nègre et malgache* (Antologie nové negerské a malgašské poezie) Léopolda Séd-

rie jsou mimo jiné důležité pro komplexnější pochopení produkce afrických autorů a přispívají k přesnější definici určitých problémů spojených se subsaharskými frankofonními literaturami. V roce 1948 si francouzský existencialista položil ve své světoznámé esaji *Qu'est-ce que la littérature ?* (Co je to literatura?) tři otázky, dodnes zásadní pro literární vědce, historiky a literáty samotné: „Co to znamená psát? Proč píšeme? Pro koho píšeme?“³ Tyto otázky by měly jistým způsobem formovat spisovatelovy literární úmysly, styl psaní, ovlivňovat výběr jazykových prostředků atd. Pro subsaharského autora píšícího ve francouzštině však představují celé literární drama afrického kontinentu, tak jak ho vnímá již od vydání prvních frankofonních románů černošských autorů v Paříži: *Trois volontés de Malick* (Tři přání Malika, 1920) Amadou Mapatého Diagneho, *Batouala, véritable roman nègre* (1921, č. *Batouala*, 1923) Reného Marana a *Force Bonté* (Síla Laskavost, 1926) Bakaryho Dialla. Hlavním problémem, který přetrvává dodnes, je nutnost sebeurčení a přináležitosti: jakou pozici má ve francouzských literárních kruzích africký autor? Jean-Paul Sartre je přesvědčen, že je nezbytné na tuto otázku najít odpověď: „Znamená to, že člověk nejprve existuje, setkává se se světem, vynořuje se v něm, a teprve potom sám sebe definuje“.⁴ Subsaharský autor si tedy po vydání svého prvního francouzsky psaného díla musí uvědomit, kam jeho dílo patří a jakého literárního korpusu je součástí.

Jean-Paul Sartre byl také přesvědčen o nevyhnutelné angažovanosti literatury, což se rovněž úzce dotýká subsaharských frankofonních autorů a diskusí okolo nich (ať už na úrovni literární kritiků či historiků): mají tito autoři povinnost zaujímat ve svých dílech určitý postoj ke své pohnuté době?⁵ Primární snaha angažované literatury je boj za svobodu, obvinění uzurpátora či diktátorské moci a pak také potřeba či spíše nezbytnost ovlivnit debaty i témata, která hýbou společností, jejím fungováním, hierarchií či jednotnostmi. Angažovaný autor píše také proto, aby společnost přijala jeho pohled na svět za svůj, protože si je jist, že právě jeho postoj vede ke svobodě ducha. Jeho snahou je nejen hrát roli ve vývoji myšlení člověka o sobě samém a svém okolí, ale také transformovat a spravovat směr tohoto často nejistého a ovlivnitelného vývoje. A autor náležející takovému období, jako je kolonialismus v Africe či vláda afrického diktátora, má podle některých (jako např. Mongo Beti, o kterém budeme mluvit) povinnost ve svých textech projevat svůj názor na stav takového společenství. Všichni tři kamerunští spisovatelé, jimiž se zde zabýváme, ve svých dílech (románech, článcích, esejích a dalších pracích) odráželi a komentovali politickou, sociální či kulturní situaci své země, která na ně určitým způsobem reagovala. Kdykoli se totiž angažovaný autor veřejně projeví, musí přijmout odpovědnost bojovníka, jenž svůj názor prezentuje jako všeobecně akceptovatelnou pravdu, a s tím i všechna nebezpečí, která se v případě našich autorů pojí s revoltou proti utlačovatelům lidských práv.

ra Senghora či v roce 1957 ke slavné esaji tuniského spisovatele Alberta Memmiho, *Portrait du colonisé, précédé du portrait du colonisateur* (Portrét kolonizovaného, kterému předchází portrét kolonizátora).

3 Sartre 1948, s. 12.

4 Sartre 2004, s. 15.

5 Jean-Paul Sartre nemluvil pouze o angažovanosti autora, ale především o angažovanosti člověka: „Podle nás se naopak člověk nachází v uspořádané situaci, do níž je angažován on sám, a svou volbou angažuje celé lidstvo a nemůže se vyhnout volbě“ (Sartre 2004, s. 45).

V této práci budeme na příkladu tří autorů — Ferdinanda Oyona (1932–2010), Mongo Betiho (1932–2001) a Patrice Ngananga (nar. 1970) — ilustrovat různé legální či nelegální, oficiální či neoficiální formy reakcí kritizovaného subjektu. Angažovaný autor, pokud nežije v liberální demokracii, se často setkává s ideologickou, politickou či náboženskou cenzurou. Existuje však také autocenzura, tu na sebe autor může uvalit z mnoha důvodů, nejen proto, aby se uchránil sankcí a pronásledování. V této práci se proto budeme zabývat nejen samotným omezováním literární aktivity vybraných autorů, ale také jeho heterogenními příčinami. Tito tři autoři pocházejí z Kamerunu, jenž je demokratickou prezidentskou republikou, nicméně vláda Paula Biyi, který je u moci nepřetržitě od roku 1982, je považována za autoritářskou, téměř diktátorskou. Institucionální cenzura byla zakázána 16. ledna 1996,⁶ ale stále jsou nelegálně omezována media (noviny, internet, ale i knihy).

Ferdinand Oyono a Mongo Beti patří ke stejné generaci, Patrice Nganang se narodil deset let po vyhlášení nezávislosti. Ve svých dílech kritizují odlišné negativní aspekty kamerunské společnosti, které podle nich nejsou akceptovatelné v demokratickém a svobodném světě. Avšak jak v padesátých letech, kdy začali publikovat Oyono a Beti, tak na přelomu 20. a 21. století, kdy vyšly první knihy Patrice Naganaga, čelí kamerunští autoři (i ostatní frankofonní subsaharští autoři) když ne stejným, tak podobným faktickým překážkám: píší v jazyce, který není jejich mateřským jazykem ani jazykem jejich prvotního a přirozeného čtenáře (ani jeden z těchto autorů nikdy napsal nic v některém z národních afrických jazyků).

V úvodním textu k prvnímu číslu revue *Les Temps Modernes* (Moderní doba), vydaném v říjnu 1945, Sartre napsal: „... jsme na straně těch, kteří chtějí změnit sociální úděl člověka stejně jako představu, kterou má sám o sobě“.⁷ Vybraní autoři se snaží přesně o tuto změnu. A proto generace Oyona a Betiho začala vytvářet antikoloniální literaturu, bojující proti francouzské přítomnosti v Africe, reprezentované například francouzským školstvím vnuceným africkým koloniím, které veškerou výuku vedlo ve francouzštině a užití afrických jazyků trestalo, hanilo africkou historii a za jediný vzor dávalo dějiny Francie. Dále vystupovali proti politice asimilace uplatňované ve francouzských koloniích. Otevřeně se tedy postavili proti Francii a jejím zájmům na africkém kontinentě. Po vyhlášení nezávislého a svobodného Kamerunu 1. ledna 1960 se Francii podařilo do kamerunského prezidentského křesla usadit Ahmadou Ahidja, s nímž začala vláda jednoho muže a jedné strany a kontinuální potlačování opozice. Počínaje tolik očekávanou dekolonizací až do dnešní doby nepřestala kamerunská společnost trpět různými formami útlaku. Patrici Nganangovi bylo pouhých dvanáct let, když se dostal k moci Biya, současný a zároveň teprve druhý prezident Kamerunu, který této zemi vládne od 6. listopadu 1982, tedy již přes třicet pět let. Nganang po několika letech, jako mladý student, vystoupil proti jeho zkorumpované, diktátorské moci. Důvodná podezření, že jeho znovuzvolení byla zmanipulována, vyvolávají dodnes živé diskuze. Biya ve své zemi utlačuje svobodu názoru a tisku.

Všichni tři jmenovaní spisovatelé byli jistě nuceni si položit ony otázky, kterými se původně zabýval Sartre: „Z jakého důvodu píšeš? Do jakého podniku ses to pustil

6 Výnosem č. 96/04 z 16. ledna 1996.

7 Sartre 1945, s. 1.

a proč je nezbytné se uchýlit k psaní?“⁸ A to jen proto, aby se ujistili v tom, co dělají. Odpovědi na tyto otázky se implicitně nacházejí v jejich díle, které se naprosto explicitně vymezuje vůči útlaku. Psali a publikovali, aby se i svět dozvěděl, v jakém prostředí a v jakých podmínkách žije kamerunský lid. Nezbytnost jejich snahy se potvrdila, když se na ně upřely nepřátelské oči mocných, kteří v dílech těchto tří autorů našli karikaturu sebe samých. Kritizované subjekty se uchýlili ke strategii cenzury, pokaždé v jiné podobě.

Ferdinand Oyono (1932–2010) se narodil ve vesnici Ngoulemakong na jihozápadě Kamerunu. Během studií a prvních let své politické kariéry cestoval po Evropě, ale většinu života prožil v Kamerunu. Mezi léty 1956 a 1960 publikoval v pařížském nakladatelství René Julliard tři romány, *Une vie de boy* (Život boye, 1956), *Le vieux nègre et la médaille* (1956, č. Starý černoš a metál, 1959) a nakonec *Chemin d'Europe* (Cesta do Evropy, 1960), v nichž ostře kritizuje chování evropských kolonizátorů v afrických koloniích. Oyono převádí do románového díla realitu života v jedné z frankofonních afrických kolonií, která se utápí v kulturní alienaci a trpí ztrátou vlastní identity, je sužována každodenním násilím, nelidským zacházením a povýšeným chováním Evropanů. Ve své tvorbě Oyono pečlivě dbá na čtivost a přehlednost, dokonce až přímočarost, s jazykem ani formou neexperimentuje a netvoří komplikované příběhy (děj je zaměřen na jednu zápletku).⁹ Snaží se, aby kritika koloniální politiky byla na první pohled odhalitelná a dešifrovatelná:

„Ptám se vás, vás všech, kteří jste tady...“

S neurčitým pohybem se rozhlédl po všech okolo sebe.

„... vás všech, kteří jste tady, jestli vám tu od té doby, co jsou běloši v naší zemi, vůbec něco patří tak, jak tomu rozuměli naši předkové?“

„Nééééé! Ne!“ odpověděli přítomní.¹⁰

Jeho boj za svobodu Afriky v padesátých letech obdivovali jak afričtí, tak evropští intelektuálové.¹¹ Musíme také zdůraznit objektivnost jeho románového díla. Přísně

⁸ Sartre 1948, s. 27

⁹ El-Shaddai Deva, literární badatelka z mnichovské univerzity, napsala ve svém článku „Ni bonne ni mauvaise: Ferdinand Oyono en traduction allemande“ (2018), toto: „Ferdinand Oyono chtěl, aby jeho texty byly přístupné frankofonním čtenářům ze všech koutů světa. Tato potřeba čtivosti a jasnosti dokazuje, že si je autor vědom nezbytnosti předání informace frankofonnímu čtenářstvu nehledě na geografické a kulturní bariéry“. O nezbytnosti být ve svém díle jasný a snadno pochopitelný (Betí 2007, s. 185) se Mango Betí (Betí 2007, s. 185) vyjádřil též v rozhovoru s Anthonym Omoghenem Biakolou, publikovaném v revue *Peuples noirs, peuples africains* roku 1979.

¹⁰ Oyono 1959, s. 133–134.

¹¹ Blíže viz Adenekan [online]. Oyono je spolu s Betim a dvěma Senegalcí, Léopoldem Sédarem Senghorem a Ousmanem Sembènem, považován za otce moderní africké identity. K tomu srov. Kapanga [online]. V roce 1976 známý americký akademik a specialista na frankofonní literatury Russell Linnemann mluví ve svém článku „The Anticolonialism of Ferdinand Oyono“ o kamerunském autorovi jako o „jednom z nejvýznamnějších afrických autorů“.

kritickému pohledu podrobuje i kolonizovaného. Hlavní postavy sice proti koloniální politice reptají, ale nikdy nic neudělají veřejně, kritizují chování kolonizátorů, ale jen v rámci vnitřního monologu anebo v bezpečí domova, nikdy se nepostaví tváří v tvář zlu. Zde se vracíme k Sartrovu přesvědčení o odpovědnosti každého za osud svůj i ostatních: tyto postavy jsou implicitně kritizované, protože se nedokázaly postavit kolonialismu na odpor.

Když Kamerun získal nezávislost a stal se samostatným státem, Oyono nadobro opustil literaturu. Byly mu nabídnuty posty ve vysoké politice, kamerunští prezidenti si Oyona zavázali. Nejdříve, za vlády prvního prezidenta Ahmadoua Ahidja, který se dostal k moci 5. května 1960 a v této funkci se udržel do 4. listopadu 1982, se stal velvyslancem. Následně se Oyono dostal do řad nejbližších spolupracovníků Paula Biyi jako jeho generální tajemník. Od konce osmdesátých do konce devadesátých let byl ministrem několika rezortů, např. vnějších vztahů či kultury. Nutno podotknout, že mnoho kamerunských autorů stejné generace jako Oyono, bojujících za nezávislost své země, se poté postavilo proti vládě Paula Biyi, kterou považovali za diktátorskou. Dodnes kamerunští intelektuálové emigrují právě kvůli autoritářskému prezidentu Biyovi. Ferdinand Oyono však byl po celou svou politickou kariéru jeho blízkým přítelem.¹² Tím se zdiskreditoval a literární vědci si na něho jen málokdy vzpomenu.¹³ Patrice Nganang v osobní korespondenci potvrdil autorovi tohoto článku, že kamerunští studenti Oyona „ve škole [pouze] čtou, ale nic víc“, dále se mu nijak nevěnují, nezajímá je. A dodal také, že Oyono byl „posledním přítelem Biyi, ale sám žádné přátelé neměl“.¹⁴ Paul Biya totiž ani nepřišel na jeho veřejný pohřeb. Nezájem o Oyonovo dílo se jasně odráží ve velmi malém množství sekundární literatury anebo také v počtu reedic jeho třetího románu — ve Francii byly vydány pouze dvě.

Po dekolonizaci se mnoho afrických autorů objevilo na politické scéně rodících se afrických států,¹⁵ chtěli přispět k rozvoji své rodné země. Je přirozené, že měli nutkání stát u znovuzrození Afriky, tak jak se o to pokoušeli ve svých románech jakožto angažovaní intelektuálové. Žádný z nich však neopustil literaturu a nepracoval celý život po boku uzurpátorů. Byl to však Oyono sám, kdo se rozhodl vzdát se kritického pera, a není známo, že by na něho kdokoli naléhal... A dnes je znám už jen jako pravá

12 Zde bychom chtěli přidat jednu informaci, kterou si nedovolujeme uvést v samotném textu, jelikož by mohla být zavádějící. Ferdinand Oyono zemřel v roce 2010 po oficiální státní ceremonii, kterou připravila Biyova prezidentská kancelář jakožto oslavu příjezdu generálního tajemníka OSN. Tento fakt samozřejmě nemá nic společného s jeho literární tvorbou, ale zároveň je nasnadě, že ve společnosti, která je právě prezidentem utlačovaná, taková informace na popularitě nepřidá.

13 Boubacar Boris Diop, známý senegalský spisovatel a intelektuál, se ve svém článku „Mongolo Beti et nous“, kterým vzdal hold památce Monga Betiho, velmi pejorativně vyjadřuje o Ferdinandovi Oyonovi a jeho pokryteckých projevech soustrasti manželce Betiho Odile Tobnerové. Srov. Diop [online].

14 V emailové korespondenci z března 2018.

15 Léopold Sédar Senghor se stal prvním prezidentem Senegalu, Aké Loba poslancem ve své rodné zemi, Pobřeží slonoviny, Cheikh Hamidou Kane místodržitelem jednoho senegalského regionu, Camara Laye zase guinejským velvyslancem, Bernard Dadié ministrem kultury atd.

ruka prezidenta Biyi.¹⁶ Z pohledu literární historie a kritiky není možné Oyona pro jeho rozhodnutí opustit literární kariéru kritizovat. Autor článku zde chce poukázat jen na určitou dobrovolnou autocenzuru angažovaného autora bojujícího proti koloniálnímu útlaku, odmlčení literárního hlasu, jenž se oddal zjištění či nezištně spolupráci s autoritářskou politickou mocí, kterou mu jen málokdo prominul. Ještě v roce 1963 nakladatelství Julliard ohlásilo, že Oyono pracuje na čtvrtém románu nazvaném *Le Pandemonium*, autor jej však nikdy nedokončil. Nikde jsme nedohledali, zda se k rozepsanému románu vůbec někdy sám vyjádřil, zda k jeho rozhodnutí přispěla jeho politická orientace či pracovní vyčerpání.

Jsme si vědomi, že autocenzura může působit jako nahodile vybrané slovo, které by mohlo být také nahrazeno slovy jako zaslepenost nebo dokonce oportunismus. Z několika textů je však evidentní, že vztah intelektuálů k Ferdinandu Oyoni doložitelně ochladl. Uvedme zde ještě jeden příklad: konžský spisovatel a literární kritik Boniface Mongo-Mboussa porovnává Ferdinanda Oyona právě s africkými politiky, kteří se dostali k moci spolu se zkorumpovanými vládami ustavenými po dekolonizaci v některých nových afrických státech: předstírají, že jsou jako Evropané, ale „[h]ned jak můžou, vrátí se tito Ferdinandové Oyonové ke svému vesnickému životu. Takoví lidé museli vyvinout neuvěřitelné úsilí, aby vystudovali pařížské univerzity“.¹⁷ Ironie tohoto komentáře je posílena množným číslem, chování Ferdinanda Oyona se tak jeví jako příznakové pro určitou skupinu výše postavených osob, jež předstírají, že ve společnosti zastávají funkci, která jim je předurčena, ačkoli opak je pravdou.

Mongo Beti (1932–2001) se narodil v malé vesničce Akometam na jihozápadě Kamerunu. V roce 1951 odjel studovat do Francie, kde následně vyučoval v Rouenu. V několika svých textech či rozhovorech se Beti svěřil, že by ho návrat do Kamerunu po roce 1960 stál svobodu, či dokonce život.¹⁸ Vrátit se do rodné země se odhodlal až po čtyřiceti letech (24. února 1991) a jeho existence v nezávislém Kamerunu nebyla snadná, jeho veřejné přednášky narušovala policie a v lednu 1996 byl na ulici hlavního kamerunského města strážci pořádku dokonce napaden. Beti je považován za nejradikálnějšího kamerunského autora, jenž nenapsal jediný text, ve kterém by se nestavěl do opozice proti Francii anebo kamerunskému autoritářskému režimu. Stejně jako Jean-Paul Sartre byl přesvědčen, že determinismus neexistuje a že každý bez výjimky je zcela zodpovědný za své chování a za svůj život. Beti zastával názor o absolutní odpovědnosti za svět a o nevyhnutelné angažovanosti spisovatele: domníval se, že kdykoliv africký autor začne psát, automaticky se staví do pozice pro nebo proti utiskování lidu.¹⁹ A proto když guinejský autor Camara Laye publikoval svou prvotinu, *L'Enfant*

16 Např. afro-kanadský spisovatel Didier Leclair v článku nazvaném „Le vieux nègre sans médaille“ (Starý negr bez medaile, 2019) napsal, že „Oyonovo rozhodnutí pomáhat státu, který stojí za vraždami členů své politické opozice, je rozsudkem smrti Ferdinanda Oyona spisovatele“.

17 Beti 2007, s. 13.

18 Tamtéž, s. 79 či Beti (*Rebelle II*) 2007, s. 65.

19 Mongo Beti toto tvrzení do detailu rozebírá v článku z roku 1955 („*Afrique noire, littérature rose*“ (Černá Afrika, sentimentální literatura).

noir (1953, č. Černé dítě, 1967), ve které naivisticky popisuje své dětství v Africe jakoby nedotčené kolonialismem, Mongo Beti, tehdy jednadvacetiletý mladík, proti Layově románu velmi kladně přijatému ve francouzských literárních kruzích veřejně vystoupil článkem v revui *Présence africaine* (Africká přítomnost), „Afrique noire, littérature rose“ („Černá Afrika, sentimentální literatura“). V tomto textu kamerunský autor Layeho striktně odsuzuje: „Černé dítě nás chtělo přesvědčit o idylické Africe, která je však nevěrohodná, protože tam nevystupuje Běloch“. ²⁰ Mongo Beti byl oddán africké realitě, kde byl útlak obyvatelstva na denním pořádku (buď rukou kolonizátora, anebo uzurpátora), a toto přesvědčení se také stalo konstitutivní složkou jeho poetiky. Podle Betiho je totiž nevyhnutelné, aby subsaharský autor jasně ukázal svou pozici ve vývoji historických událostí — stále odkazujeme k již zmíněnému článku a také kritice Layeho románu.

Již svou prvotinou *Ville cruelle* (Kruté město, 1954) se Beti staví do opozice vůči aktuálnímu režimu v Kamerunu: kritizuje francouzskou koloniální politiku, popisuje psychický i fyzický útlak, kterému byli Afričané každodenně vystavováni, a věnuje se také touze vesničana opustit svůj rodný dům a vydat se do města, jež představuje bohatství. Město je však jen návnadou pro neznalé a naivní. Jeho druhý román *Le Pauvre Christ de Bomba* (1956, č. Chudák Kristuspán z Bomby, 1964) ²¹ byl v prodeji ve Francii, avšak na území afrických kolonií náležejících Francii byl zakázán. ²² Nicméně ani ve Francii se distribuce tohoto románu neobešla bez problémů: René Graffin, francouzský misionář a první arcibiskup v Yaoundé, se pustil do křížové výpravy a o druhém Betiho románu napsal: „Toto je možné [totiž že francouzská vzdělanost přijde v Kamerunu vniveč], pokud budete nadále prodávat *Chudáka Kristuspána z Bomby*, neboť se ke mně dostalo, že jste dali do vitrín svých obchodů tuhle směsici komunistických pomluv“. ²³ Jistě ho vyprovokoval obsah románu vykreslující nábožensky založenou postavu, která se nechová křesťansky:

Důstojný otec představený se nerozmýšlel. Skočil na xylofony ležící kousek stranou a rozdupal je na třísky. Potom se pustil do tamtamů; ale ty nejdou jen tak snadno rozbít. Důstojný otec představený popadl každý tamtam oběma rukama, zvedl jej nad hlavu a hodil s příšerným zaduněním na zem. ²⁴

Beti kritizuje postavu evropského misionáře, jeho činnost a hlavně fatální nepochopení místní víry a mravů. Detailně popisuje jeho agresivitu zaměřenou proti jednotlivým projevům africké víry a kultury. Ukazuje čtenáři situaci i z druhé strany, než jak by ji mohl znát z oficiálních pramenů. Graffin se pokoušel vydírat jak autora, tak

²⁰ Beti 1955, s. 139.

²¹ Kniha popisuje pád a neúspěch misionáře Drumonta, který se urputně snaží konvertovat kolonizované Afričany ke své víře, a to i za použití násilí. Zjišťuje však, že v jeho vlastní farnosti dochází za jeho zády k neřestem. Do rodné Francie se vrací zlomen a vyčerpan. V kolonii nechává svému osudu malého afrického pomocníka Denise, který ho celou dobu zbožňoval.

²² Bjornson 1991, s. 469.

²³ Beti 1981, s. 124.

²⁴ Beti 1956, s. 64.

libanonské dovozce, kteří v té době obchodovali s knihami.²⁵ Jednalo se znovu o nezákonnou a polouřední cenzuru.²⁶

Oproti tomu jistě stojí za zmínku, že první a jedinou frankofonní literární cenu ve Francii, Prix Sainte-Beuve, získal v roce 1958 právě Beti, a to za svůj třetí román *Mission terminée* (Mise ukončena, 1957). Příznačně se jedná o dílo, které není přímou kritikou kolonialismu a Francie, jde spíše o realistické vyprávění z prostředí africké vesnice. Po dekolonizaci nebylo jeho dílo, často kritizující francouzské machinace na africkém kontinentě, ověřeno žádnou další cenou.

Po roce 1960 Mongo Beti obrátil svoji angažovanou literaturu proti nedemokratickému režimu v Kamerunu a proti nekoloniálním vztahům Francie a Afriky, tzv. *Françafrique*. Následkem toho byly po roce 1960 všechny jeho knihy neoficiálně cenzurovány jak v jeho rodném Kamerunu, tak i v několika dalších frankofonních afrických zemích.²⁷ Nikde ovšem nelze dohledat, jak přesně či na základě jakého výnosu byly jeho romány podrobeny cenzuře. Vycházíme pouze z konkrétních svědectví. Mongo Beti v rozhovoru „La francophonie est un instrument d'oppression“ (Frankofonie je nástrojem útlaču, 1994) pro revue *Challenge Hebdo* řekl např. toto: „Co vím, učí se o jediné mé knize, *Krutém městě*, ostatní jsou zapovězené“.²⁸ Neoficiální cenzura se projevovala také tak, že Betiho knihy byly nelegálně stahované z trhu, jejich distributoři byli pronásledováni a čtenáři zastrašováni tajnou policií.²⁹ Avšak na kamerunských univerzitách se i přes všechny hrozby jeho texty stále studovaly.³⁰ Mongo Beti také potvrdil, že dlouhou dobu byla jeho korespondence přicházející z Kamerunu hlídána a žádný jeho dopis nedošel neotevřený.³¹

Mongo Beti však nebyl cenzurován pouze v Africe. Ukazuje to reakce na dlouhou esej z roku 1972 *Main basse sur le Cameroun : autopsie d'une décolonisation* (Vypleněný Kamerun: pitva dekolonizace), ve které ostře kritizuje Kamerun jakožto podřízenou nekolonii Francie a současně i zkorumpovanou vládu Ahmadoua Ahidja.

25 Beti 1981, s. 124.

26 O této aféře viz Owono-Kouma 2013.

27 Autor článku byl v rámci univerzitního projektu na kamerunské univerzitě v Dschangu, kde mu akademik vyučující africkou literaturu Guy Vokeng potvrdil, že mu často píší studenti z okolních afrických zemí (obě Konga, Gabon aj.) a prosí ho o naskenování Betiho románů. Dokonce i Mongo Beti píše v knize *Lettre ouverte aux Camerounais*, že „[p]ři každém setkání se studenty mi pokládali stejnou otázku: jak si máme zajistit vaše knihy, pane Beti? V Kamerunu jako všude ve frankofonní Africe, a už jsem to několikrát opakoval, knihkupectví stejně jako šíření knih z různých důvodů prostě nefunguje.“ (Beti 1986, s. 91)

28 Beti (*Rebelle II*) 2007, s. 164.

29 Tuto informaci autorovi této studie potvrdil přítel Monga Betiho Ambroise Kom v osobní korespondenci z 3. ledna 2018. Píše, že kamerunská policie přišla k němu domů v září 1985 a požadovala mimo jiné, aby zrušil předplatné Betiho časopisu *Peuples noirs, peuples africains* (Černé národy, africké národy), který byl nakonec oficiálně zakázán v prosinci 1985 (článek č. 293/A/MINAT/DAP/SDLP z 19. prosince).

30 Sám autor napsal v předmluvě k svému dílu *Lettre ouverte aux Camerounais* (Beti 1986) toto: „Zdravím všechny z celého světa, z Afriky a z Kamerunu, kteří drží v ruce tuto knihu. Víím, že i přes cenzuru Paula Biyi si ji přečte i nemálo Kamerunců.“ (Beti 1986, s. 5)

31 „Quatre années d'interdiction... ou de la censure, en connaissance de cause“ (Beti 1977), předmluva k *Main basse sur le Cameroun : autopsie d'une décolonisation*.

30. října 1959 [...] Na žádost Ahmadou Ahidja [...] a pod tlakem Xaviera Torrese, vysokého komisaře Francouzské republiky jednajícího přesně podle instrukcí gaullistické vlády, schválilo Zákodárné kamerunské shromáždění, aby Ahmadou Ahidjovi byla udělena plná moc ve věci vyjednávání o spolupráci s Francií. Stalo se tak před 1. lednem 1960, tedy dnem vyhlášení nezávislosti.

26. prosince 1959 Ahmadou Ahidjo a Michel Debré podepsali smlouvu o spolupráci, první tohoto typu mezi Francií a „nezávislou“ republikou černé Afriky, která bude modelem pro ostatní státy.³²

Za tyto a podobné obviňující výroky byla kniha ve Francii okamžitě zakázána výnosem, který podepsal tehdejší ministr vnitra Raymond Marcellin na žádost Jacquese Foccarta a kamerunské vlády. Tu v Paříži reprezentoval Ferdinand Oyono. Stejně tak byla kniha naprosto nedostupná v Kamerunu, protože celý náklad byl zabaven ve Francii. Foccart byl francouzským politikem, kterému se přezdívalo „Pan Afrika“, protože udržoval vztahy mezi subsaharskou Afrikou a Francií po Alžírské válce, kdy bývalá koloniální velmoc ztratila definitivně svou zdrcující nadvládu, a tedy všechny toho plynoucí výhody. Výnos vyšel v sobotu 30. června 1972 v *Journal officiel* (tiskovina, ve které vycházejí všechny legislativní vyhlášky), výtisky Betiho knihy byly zabaveny u nakladatele v pondělí 2. července. Toto rozhodnutí se nesmyslně opíralo o francouzský zákon z roku 1939, který měl zamezit šíření nacistické propagandy a ministru vnitra dovozoval zakázat a zabavit jakoukoliv literaturu pocházející ze zahraničí. Beti a jeho nakladatel François Maspero se rozhodli proti francouzskému státu úředně bojovat. Po více než čtyřech letech vyhráli soudní spor a mohli knihu veřejně šířit. Stalo se tak v květnu 1976,³³ kdy byl zveřejněn výnos ministerstva vnitra, který anuloval opatření z 30. června 1972.³⁴

Avšak Betiho boj proti cenzuře pokračoval i po tomto velkém vítězství nad francouzskou vládou. Roku 1978 totiž s manželkou Odilou Tobnerovou založil revue o africké kultuře *Peuples noirs, peuples africains* (Černé národy, africké národy). Kom Ambroise, který po smrti Betiho převzal jeho yaoundéské knihkupectví,³⁵ potvrdil v osobní korespondenci s autorem tohoto článku (březen 2018), že časopis, vycházející ve francouzském Rouenu, byl v Kamerunu oficiálně zakázán v prosinci 1985. Mongo Beti totiž v tomto časopise publikoval texty afrických autorů, kteří byli v jeho

32 Beti 2010, s. 44.

33 Co se úspěchu této knihy týče, Mongo Beti napsal v knize *Lettre ouverte aux Camerounais*, že ho překvapuje, když vezme „v potaz nelítostnou cenzuru moci [...] knihy, která představuje politické zamyšlení nad africkou frankofonní republikou“ (Beti 1986, s. 20–21). Zmíněnou „republikou“ Beti naprosto jasně myslí Kamerun.

34 Beti 2007, s. 77–78.

35 V roce 1991 otevřel v Yaoundé knihkupectví nesoucí stejný název jako jeho revue, kde je možné si zakoupit dílo Mongo Betiho. Knihkupectví je však terčem korupční daňové politiky a jen obtížně přežívá. I v rámci fungování tohoto knihkupectví zažil Mongo Beti jistý druh utlačování ze strany státu: několikrát byl on a jeho zaměstnanci donuceni kamerunskou policií opustit své pracoviště, a to i na celý den (samozřejmě, že prodej byl zastaven), z důvodu eventuální projížďky prezidenta Biya právě ulicí, kde se Betiův obchod nachází (není nutné dodávat, že projížďka se nikdy neuskutečnila). Beti 2008, s. 35–37.

rodné zemi či v jiných afrických státech zakázání — většinou proto, že ve svých dílech útočili na africké režimy. Avšak již několik měsíců před uveřejněním tohoto rozhodnutí navštívila Koma Ambroise kamerunská policie a snažila se ho přinutit, aby zrušil předplatné. Časopis nakonec kvůli prodělečnosti zanikl v roce 1991. Svoji již dlouhodobě neudržitelnou finanční situaci Beti vysvětluje v knize *Lettre ouverte aux Camerounais ou La deuxième mort de Ruben Um Nyobé* (Otevřený dopis Kameruncům aneb druhá smrt Rubena Um Nyobého, 1986). Popisuje, jak se ho tajná policie Paula Biyi pokoušela v osmdesátých letech nalákat zpět do Kamerunu falešnými dopisy od jeho matky. Snažili se ho přesvědčit, že umírá, aby uspíšili jeho návrat do Kamerunu, kde by byl okamžitě perzekuován. Popisuje také, jak si u něho tajná policie pod záminkou šíření jeho díla v Kamerunu objednala několik tisíc kusů jeho románů, za které však nikdy nezaplatila a nechala je shnít v letištním skladišti v Douale. Jako příklad lze uvést zakázku jistého Elunda Onana,³⁶ který si u Betiho objednal přes tisíc exemplářů *La ruine presque cocasse d'un polichinelle*,³⁷ sedm set výtisků *Pauvre Christ de Bomba*, tři sta výtisků *Remember Ruben* a dvě stě kusů *Le temps de Tamango*³⁸ (autorem této knihy, k níž Beti napsal dlouhou předmluvu, je Boubacar Boris Diop). Tyto falešné objednávky zruinovaly Betiho i jeho rodinu žijící v Rouenu.³⁹ Může se zdát nepochopitelné, proč se kamerunská vláda dlouhodobě snažila zničit jednoho spisovatele, je však nutné pochopit, že si v žádném případě nechtěla znepřátelit francouzského spojence.⁴⁰

Mongo Beti tedy celý svůj literární život čelil pronásledování a jeho trýznitelé vyvázli bez potrestání, ačkoli jednali protizákonně a prokazatelně se dopustili nejednoho přestupku. Jeho angažovanost je naprosto nepopíratelná, zmínili jsme už několik jeho románů a uvedme ještě dva další. *Remember Ruben* (Vzpomeňte si na Rubena, 1974)⁴¹ popisuje období před dekolonizací. Hlavní postava jménem Mor-Zamba je vystavena bezbřehému násilí a rasismu ze strany kolonizátora. Je součástí revoltující skupiny kolonizovaných, kteří jsou systematicky a krutě potlačováni francouzskou koloniální policií a armádou. *Trop de Soleil tue l'amour* (Ostré slunce zabíjí lásku, 1999) popisuje absurdní život v postkoloniální době v africké zemi vedené diktátorem. Tato

36 Tato aféra je popsána v *Lettre ouverte aux Camerounais ou La deuxième mort de Ruben Um Nyobé*, s. 15–19.

37 Příběh tří Afričanů, kteří se vydávají do jedné subsaharské vesnice, kterou chtějí zbavit místního diktátora.

38 Příběh se odehrává v budoucnosti, ve které se afričtí intelektuálové snaží pochopit diktátorské režimy, jež se etablovaly v mnoha afrických státech vzniklých po dekolonizaci.

39 Mongo Beti byl středoškolským učitelem na rouenském gymnáziu.

40 Na toto téma se často vyjadřoval Mongo Beti v již zmíněných knihách (*Main basse sur Cameroun*, *Lettre ouverte aux Camerounais* a další), ale i dnes je to velmi aktuální téma, např.: Jeune Afrique 25.10.2019 [online].

41 Ruben Um Nyobe (1913–1958) byl bojovníkem za svobodu kamerunského národa. 13. září 1958 byl zastřelen francouzskou koloniální armádou. Následně bylo jeho mrtvé tělo vlečeno do jeho rodné vesnice, kde byl Ruben vystaven. Nakonec bylo jeho tělo zalito do betonového bloku bez jakéhokoliv epitafu. Za vlády Ahamdoua Ahidja bylo oficiálně zakázáno o Rubenovi Um Nyobovi mluvit. Kamerunská vláda změnila k tomuto bojovníkovi za svobodu postoj až 22. června 2007, kdy mu byl vztyčen pomník ve městě Eséka, blízko jeho rodiště.

díla spolu s výše zmíněným románem *Pauvre Christ de Bomba* jsou považována za Betiho nejprovokativnější a dočkala se nejsilnějších ohlasů.⁴² Je však nutno zdůraznit, že „celek [Betihho literární produkce] obsahuje půl století psaní, ve kterém život spisovatele rezonuje s historií černého kontinentu“,⁴³ napsal André Djiffack v předmluvě k prvnímu svazku *Rebelle*. V rozhovoru pro kamerunský deník *Le Messenger* Mongo Beti těsně po návratu do rodné země dokonce potvrzuje následující: „Vrátil jsem se, abych bojoval proti cenzuře, abych se připojil k mladým kamerunským novinářům a spisovatelům, jako je Monga, kteří bojují proti útlaku“.⁴⁴

Poslední z naší trojice, Patrice Nganang (nar. 1970), sociální a politický aktivista, romanopisec a esejista, se narodil v hlavním kamerunském městě Yaoundé. Doktorát získal na německé univerzitě a od roku 2000 pracuje a žije v USA, kde vyučuje literární teorii a frankofonní literatury. Také on zaplatil vysokou cenu za svůj veřejný postoj proti vládě Paula Biyi. Psal a píše v kritickém duchu texty na různá témata (literatura, národní identita, státní příslušnost, důsledky kolonialismu atd.), a to v angličtině, francouzštině a němčině.⁴⁵ Jeho články jsou publikované v tištěných či online časopisech a také na různých blozích. Je autorem pěti románů, které měly úspěch ve francouzských literárních kruzích, a dvou dlouhých esejí, první o vzniku nových afrických literatur po genocidě ve Rwandě, jež podle něj nenávratně změnila africké společnosti,⁴⁶ druhé o identitární krizi mladých subsaharských Afričanů a o významu jejich cesty do Evropy.⁴⁷ Oba texty jsou tedy spojeny s aktuálními problémy afrického kontinentu, kde je však autor jako spisovatel neznámý (autor tohoto článku strávil v roce 2017 více než čtvrt roku na kamerunské univerzitě v Dschangu, kde mu vyučující afrických literatur potvrdili, že Nganangova díla jsou v Kamerunu naprosto nedostupná). Ví se naopak o jeho angažovanosti, neboť se o něm velmi často píše v kamerunských novinách a na webových stránkách. Jak vidno, cenzura může mít různé formy: Nganangova angažovanost zastínila zcela jeho literární tvorbu. Ve Francii bylo v poslední době publikováno jen málo článků o jeho dílech, ačkoli jeho druhý román *Le temps de chien* (Čas pod psa, 2001) získal dvě významné francouzské literární ceny, především Grand prix littéraire d'Afrique noire⁴⁸ (2002). Hlavní postavou tohoto románu je prašivý pes Mboundjak, který popisuje kritický úpadek jedné yaoundéské předměstské čtvrti. Za svůj čtvrtý román *Mont plaisant* (Mont Plaisant,⁴⁹ 2011) získal zvláštní ocenění v rámci prestižní Prix des cinq continents de la Fran-

42 Beti (*Le Rebelle II*) 2007, s. 231–232.

43 Beti 2007, s. 21.

44 Beti (*Le Rebelle II*) 2007, s. 64.

45 Napsal např. článek „Le Tombeau de Mongo Beti“. *Remember Mongo Beti*, ed. Ambroise Kom, Bayreuth, 2003, s. 263–271. V tomto textu opěvuje Betiho snahu o politickou změnu v Kamerunu, čímž jasně deklaruje svůj postoj.

46 Nganang 2007.

47 Nganang 2009.

48 Tato cena pro frankofonní autory ze subsaharské Afriky je udělena francouzskou asociací ADELFA (Asociace spisovatelů francouzského jazyka). Velká literární cena černé Afriky je každoročně udělována v Paříži.

49 Název románu vychází z názvu paláce, ve kterém žije jedna z postav.

cophonie⁵⁰ (2011). Román se odehrává ve třicátých letech minulého století na dvoře kamerunského sultána Njoyeho, na nějž pohlížíme očima mladé dívky. Ta měla být dána sultánovi jako jeho šestistá osmdesátá první žena, avšak na poslední chvíli byla převlečena za chlapce a získala místo panovníkova sluhy. V roce 2005 román kamerunská Académie des Urgentistes Bénévoles de l'Education překvapivě nominovala na Prix de l'excellence littéraire au Cameroun.⁵¹ Nganang cenu odmítl se slovy, že tato akademie je úzce napojena na kamerunskou politickou scénu. Tím jen posílil svůj obraz neústupného kritika vlády. Jeho poslední román *Empreintes de crabe* (Stopy kraba, 2018) se jasně staví do opozice proti kamerunské vládě. Protagonista Nithap, který odjel navštívit svého syna do USA, vypráví, co se opravdu dělo během občanské války v Kamerunu mezi lety 1955 a 1962. V tomto ozbrojeném konfliktu proti sobě stály nejdříve francouzská koloniální armáda a Union des populations du Cameroun (Svaz kamerunského obyvatelstva), kamerunská strana, která se pak postavila i proti kamerunským politikům v čele s Ahidjem, tj. politikům, kteří se dostali k moci po dekolonizaci.

Na konci minulého roku byl dokonce Patrice Nganang za své názory uvězněn: pro revue *Jeune Afrique* (Mladá Afrika), vycházející v Paříži, napsal 5. prosince 2017 článek „Cameroun : carnet de route de l'écrivain Patrice Nganang en zone (dite) anglophone“ (Kamerun: zápisník z cesty Patrice Ngananga do tzv. anglofonní oblasti), kde kritizuje postoj Paula Biyi k anglofonní krizi v Kamerunu. „Bude potřeba zavést jiný politický režim, aby stát pochopil, že samopal nemůže zastavit dav v pohybu. Pouze změna hlavy státu dokáže vyřešit problém v anglofonní části Kamerunu,“⁵² říká v něm. Dva dny před publikací tohoto článku velmi neopatrně zveřejnil komentář na své facebookové stránce: „Věřte mi, nedělám si srandu, kdyby tu přede mnou stál Biya a já měl pistoli, prohnal bych mu hlavou kulku. Toto píši v Yaoundé.“ A již 7. prosince 2017 byl Patrice Nganang policejní eskortou odveden z mezinárodního letiště v Douale do Yaoundé, aniž mu kdokoli řekl, proč byl zadržen. O několik dní později byl internet zaplaven články o nelegálním vládním únosu kamerunského spisovatele. A ačkoli kamerunská vláda žádala několikaleté vězení, Nganang byl propuštěn 27. prosince 2017, velmi pravděpodobně díky „národnímu i mezinárodnímu nátlaku“.⁵³ Policie mu však odebrala kamerunský pas, čímž se stal občanem USA.

Všichni tři autoři podávali svědectví nejen o své době a jejích neřestech (ať už byly jakékoli), ale odhalovali také vlastní postoj. Protože otevřeně vystoupili v boji za demokracii, sami se museli chovat eticky a jít příkladem utiskovanému společenství. Ferdinand Oyono, velký antikoloniální bojovník, se však nepostavil jako jiní nepravostem, které se děly v některých nově vznikajících afrických zemích, a jeho morální

50 Cena pěti kontinentů frankofonie je udělována každoročně právě Mezinárodní organizací Frankofonie. V komisi většinou zasedají zástupci některých frankofonních oblastí (Belgie, africké frankofonní státy atd.)

51 Tato cena byla v roce 2007 udělena i další kamerunské autorce, která žije dlouhodobě ve Francii, Léonoře Mianové.

52 Nganang [online].

53 K informacím týkajícím se nečekaného propuštění Patrice Ngananga srov. Atangana [online].

integrita se v očích veřejnosti rozpadla. Naopak Beti a Nganang se kvůli pronásledování organizovanému kritizovanou mocí stali uznávanými osobnostmi. V již zmíněné revue *Jeune Afrique* o Patricovi Nganangovi často vycházejí články, které oslavují jeho angažovanost.⁵⁴ Beti, který v Kamerunu představuje revoltu proti útlaku a výjimečného spisovatele (jeho díla jsou díky Odile Tobner, Betiho manželce, stále dostupná v jeho yaoundéském knihkupectví), je ostrakizován, a to proto, že se po dekolonizaci stavěl proti oběma prezidentům, jak Ahidjovi, tak aktuálnímu prezidentovi Biyovi. Stejně tak je umlčován Nganang, jeho názory nejsou nikde veřejně publikovány a jeho romány nejsou v jeho rodné zemi k dostání. Patrice Nganang si svým vystupováním v Kamerunu vytvořil řadu nepřátel, jedním z nich je kupříkladu ekonom Dieudonné Essomba, který ho již v několika člancích a televizních vysíláních označil za „spisovatele vzešlého z bláta“.⁵⁵

Ačkoli výše popsané pronásledování přineslo utrpení jak Betimu, tak Nganangovi (a samozřejmě i jejich rodinám), pomohlo zároveň jasně definovat a zdůraznit jejich snahu o odhalení negativního elementu v kamerunské společnosti. Je tedy evidentní, že cenzura nemůže umlčet hlas odporu. Mongo Beti a Patrice Nganang jsou po svých aférách s kamerunským státem stále v povědomí čtenářstva a jejich dosud aktuální protidiktátorské myšlenky a přesvědčení se nepřestávají šířit. Potvrzují se tak Sartrova slova: „Druhý je nezbytný pro mou existenci, ostatně stejně tak i pro mé sebepoznání“.⁵⁶ Vědomí toho, že za své názory, které představují ve své tvorbě, byli a jsou pronásledováni státními orgány, jen zdůrazňuje význam jejich snažení. Avšak jejich literární tvorba jejich angažovaným vystupováním nepopíratelně strádala. Ferdinand Oyono naopak upadl v zapomnění v literárních kruzích, mezi čtenáři i na univerzitní půdě. Jeho opuštění literatury, tato autocenzura jednoho z nejdůležitějších antikoloniálních romanopisců vůbec, a přimknutí se k osobě prezidenta Paula Biyi naprosto rozložila jeho spisovatelské renomé. Zato jeho dílo zůstalo netknuté, nehaněné, státem necenzurované.

Mongo Beti a Patrice Nganang dosvědčují, že je ve chvílích, kdy byli sankcionováni, oficiálně či neoficiálně, veřejně či skrytě, legálně či nelegálně, jejich činnost oprávněná. Vše, co kritizují, je hodno pozornosti, už jen proto, že existují lidé, kteří se je snaží umlčet. Jejich svobodné názory, otevřené úvahy o stavu společnosti mají nepřátele, a to ve více zemích. Nesmíme však zapomenout, že Beti i Nganang měli a mají i své zastánce: manželka prvního z nich, Odile Tobner, pokračuje v díle svého manžela a v mnohých člancích kritizuje francouzský rasismus.⁵⁷ Ngananganovo zatčení rozpoutalo vlnu solidarity mezi lidmi z celého světa, kteří za jeho osvobození spustili velkou kampaň. Například francouzská kulturní on-line revue *Diacritik* zorganizovala on-line událost *Lire pour que Patrice Nganang soit libéré* (Číst za osvobození Patrice Ngananga).⁵⁸ Táž platforma také začala brzy po zatčení šířit petici proti jeho zadržení, kterou za několik dní podepsaly tisíce lidí.

⁵⁴ Např. Dougueli [online].

⁵⁵ Essomba [online].

⁵⁶ Sartre 2004, s. 40–41.

⁵⁷ Ku příkladu: Tobner, Odile. *Du racisme français*. Paris : Les arènes, 2007.

⁵⁸ Kdo chtěl, přečetl úryvek z Nganangova díla, a redaktoři *Diacritik* publikovali tato krátká videa na svém webu.

Le présent article s'inscrit dans le projet de recherche GAČR no 20-14919S « Centre and Periphery : Changes in the Postcolonial Situation of Romance-language Literatures in the Americas, Africa and Europe ».

Tento článek vznikl v rámci projektu GAČR, č. 20-14919S „Centrum a periferie: proměny postkoloniální situace v románských literaturách Ameriky, Afriky a Evropy“.

LITERATURA:

- Adenekan, Shola. Ferdinand Oyono obituary. *The Guardian*, 2018. [online]. [cit. 1.9.2019]. Dostupné z: <<https://www.theguardian.com/world/2010/jun/30/cameroon>>.
- Atangana, Adeline. Cameroun — Maître Emmanuel Simh, Avocat de Patrice Nganang: « C'est le ministre Laurent Eso qui a ordonné l'arrêt des poursuites ». *Cameroon-Info.Net*, 2017. [online]. [cit. 15.11.2019]. Dostupné z <<http://www.cameroon-info.net/article/cameroun-maitre-emmanuel-simh-avocat-de-patrice-nganang-cest-le-ministre-laurent-esso-qui-a-311436.html#StartXTions>>.
- Beti, Mongo. *Ville cruelle*. Paris : Présence africaine, 1954.
- Beti, Mongo. *Le Pauvre Christ de Bomba*. Paris : Robert-Laffont, 1956.
- Beti, Mongo. *Chudák Kristuspan z Bomby*. Přel. Luděk Kárl. Praha : Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1964.
- Beti, Mongo. *Main basse sur le Cameroun : autopsie d'une décolonisation*. Paris : Éditions François Maspero, 1972.
- Beti, Mongo. *Remeber Ruben*. Paris : Union Générale d'Éditions, 1974.
- Beti, Mongo. *Lettre ouverte aux Camerounais ou La deuxième mort de Ruben Um Nyobé*. Rouen : Des Peuples noirs, 1986.
- Beti, Mongo. *Rebelle I*. Paris : Gallimard, 2007.
- Beti, Mongo. *Rebelle II*. Paris : Gallimard, 2007.
- Beti, Mongo. *Rebelle III*. Paris : Gallimard, 2008.
- Beti, Mongo. „Le Pauvre Christ de Bomba explique !”. *Peuples noirs, peuples qfricains*, 1981, č. 19, s. 104–132.
- Bjornson, Richard. *The African Quest for Freedom and Identity: Cameroonian Writing and the National Experience*. Bloomington : Indiana University Press, 1991.
- Diagne, Amadou Mapaté. *Trois volontés de Malick*. Paris : Larose, 1920.
- Diallo, Bakary. *Force Bonté*. Paris : F. Rieder, 1926.
- Diop, Boubacar Boris. Mongo Beti et nous. *L'idée libertaire*. 2007. [online]. [cit. 1.9.2019]. Dostupné z: <<http://libertaire.free.fr/MongoBeti01.html>>.
- Dougueli, Georges. Patrice Nganang, l'homme révolté. *Jeune Afrique*, 2013. [online]. [cit. 11.12.2018]. Dostupné z: <<https://www.jeuneafrique.com/136553/culture/patrice-nganang-l-homme-r-volt/>>.
- Essomba, Dieudonné. Dieudonné Essomba clash Patrice Nganang et se moque de son intelligence. *CamerounWeb*, 2018. [online]. [cit. 11.12.2018]. Dostupné z: <<https://www.camerounweb.com/CameroonHomePage/NewsArchive/Dieudonn-Essomba-clash-Patrice-Nganang-et-se-moque-de-son-intelligence-442973#>>>.
- Gerard, Albert. *African language literatures: An introduction to the literary history of Sub-Saharan Africa*. London : Longman, 1981.
- Kapanga, Kasongo Mulenda. „Ferdinand Oyono”. *Contemporary African Writers*, 2011, no. 360, s. 232–235. [online]. [cit. 1. 9. 2019]. Dostupné z: <<https://scholarship.richmond.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.com/&httpsredir=1&article=1063&context=mlc-faculty-publications>>.
- Laye, Camara. *L'Enfant noir*. Paris : Plon, 1953.
- Laye, Camara. *Černé dítě*. Přel. Václav Kajdoš. Praha : Odeon, 1967.
- Maran, René. *Batouala, véritable roman nègre*. Paris : Albin Michel, 1921.
- Maran, René. *Batuala*. Přel. Jaromíra Huttlová. Praha : Knihovna exotické knihovny, 1923.
- Nganang, Patrice. *Le temps de chien*. Paris : Le Serpent à plumes, 2001.

- Nganang, Patrice. *Manifeste d'une nouvelle littérature africaine*. Paris : Homnisphères, 2007.
- Nganang, Patrice. *La République de l'imagination*. La Roque d'Anthéron : Vents d'ailleurs, 2009.
- Nganang, Patrice. „Cameroun : Carnet de route de l'écrivain Patrice Nganang en zone (dite) anglophone“. *Jeune Afrique*, 2017.[online]. [cit. 6.12.2018]. Dostupné z: <<https://www.jeuneafrique.com/499512/politique/cameroun-carnet-de-route-de-lecrivain-patrice-nganang-en-zone-dite-anglophone/>>.
- Nganang, Patrice. *Empreinte de crabe*. Paris : JC Lattès, 2018.
- Oyono, Ferdinand. *Une vie de boy*. Paris : Julliard, 1956.
- Oyono, Ferdinand. *Le vieux nègre et la médaille*. Paris : Julliard, 1956.
- Oyono, Ferdinand. *Starý černoš a metál*. Přel. Václav Kajdoš. Praha : Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a malířství, 1959.
- Oyono, Ferdinand. *Le chemin d'Europe*. Paris : Julliard, 1960.
- Owono-Kouma, Alexandre. „La carrière littéraire et intellectuelle de Mongo Beti après la « censure officielle » du Pauvre Christ de Bomba par Mgr Graffin“. *Études littéraires africaines* 35, 2013, s. 77–88.
- Sartre, Jean-Paul. *Qu'est-ce que la littérature ?* Paris : Gallimard, 1948.
- Sartre, Jean-Paul. „Introduction“. *Les Temps modernes*. Paris: Gallimard, 1945.
- Sartre, Jean-Paul. *Existencialismus je humanismus*. Přel. Petr Horák. Praha : Vyšehrad, 2004.
- Cameroun : la France accorde une aide de 45 millions d'euros à l'Extrême-Nord touché par Boko Haram. *Jeune Afrique*, 25.10.2019. [online]. [cit. 26.10.2019]. Dostupné z: <<https://www.jeuneafrique.com/847523/politique/cameroun-la-france-accorde-une-aide-de-45-millions-deuros-a-lextreme-nord-touche-par-boko-haram/>>.